

eszébe: „merő invenció”, „megannyi új megközelítés”. Azután – egy *Örkény*-novellára emlékezve – már-már azt sem tartja lehetetlennek, hogy szerzői, munkájukat befejezve a meglegedettség érzetével száraz lábbal járnak a Balaton fölött. Szinte joggal.

A Horváth-Sütheő szerzette, bizvást központinak tekintendő fejezetet két további – ugyancsak gáncstalan, és „így még soha elő nem adott” – fejezet követi szervesen. **Rácz Ágnes** írta a *kiadványok számbavételéről, illetve a leíró katalógizálásáról* szóló harmadik részt, **Murányi Lajos** *A bibliográfiától az adatbázisig* címen a negyediket.

E fejezetek gazdagságát ezúttal is hadd érzékeltezzük alfejezeteik felsorolásával. Rácz Ágnes mondanivalóját az alábbiak szerint tagolja:

- a leíró katalógizálás (formai feltárás) fogalma (három + két további tagolással),
- a katalógizálás történetének áttekintése (öt + öt további tagolással),
- nemzetközi törekvések a katalógizálási szabályok egységesítésére (négy + nyolc további tagolással),
- a leíró katalógizálás művelete (három + tizenhárom további tagolással),
- irodalom.

Murányi Lajos fejezetén belül a következő rendben realizálódik a közlés:

- a bibliográfia néhány elméleti kérdése (négy további tagolással),
- történeti áttekintés (öt további tagolással),
- a bibliográfiák tipizálása (négy + két további tagolással),
- a magyar nemzeti bibliográfia rendszere (öt + két további tagolással),

- faktografikus eszközök a tájékoztatásban (öt további tagolással),
- irodalom.

Ha a két kiváló teljesítmény egészéből a legkiválóbb részek kiemelésére tennénk kísérletet, Rácznál a katalógizálási szabályok nemzetközi egységesítési törekvéseinek elővezetésére, Murányinál pedig a magyar nemzeti bibliográfia rendszerének bemutatására voksolnánk.

A második kötetben a szerkesztők tapasztalataink szerint felszámolták az első kötet kisebb-nagyobb rendetlenségeit, azaz egységesítették az irodalomjegyzékeket és a hivatkozásokat, gondosabban végeztették el a korrektúrát. Rendtevő igyekeztükben azonban elfelejtették feltüntetni, hogy a kötet első borítótábláján a sárospataki református kollégium könyvtára látható. (NB. az eddigi „borítógyakorlatot” úgy volna logikus folytatni, hogy a harmadik kötet jeles zsidó gyűjteményt mutasson be, a negyedik nemzeti könyvtári részletet, az ötödik egy korszerű közművelődési könyvtárat.)

Végül engedjük meg magunknak a teljes vállalkozás (részben már megvalósult, részben még tervezett) kötetrendjének áttekintését:

1. Alapvetés
2. Feltárás és visszakeresés
3. Könyvtári rendszer és könyvtár típusok
4. Érintkező tudományok
5. Függelék: szakirodalmi kalauz

Ugyan kétezer hányban örvendezhetünk majd valamennyi kötet kézbevételeinek?

Futala Tibor

Tudomány- és technikatörténet CD-ROM-on III.

A magyar távíratozás története

„Az elmúlt évtizedekben a Postamúzeum raktárai megteltek a működésből kivont távíró-berendezésekkel – gyarapítva a magyar távírózás tárgyi és dokumentációs emlékeit –, és kiemelkedően értékes híradástechnikai gyűjteményt eredményeztek. Kiadványunk ezt az örökséget szeretné közkinccsá tenni, tisztelettel adózva azoknak a feltalálóknak, mérnököknek, technikusoknak, akik a távíró találmányával, fejlesztésével, üzemeltetésével

vel megajándékozták a világot” – írja és mondja a Postai és Távközlési Múzeum Alapítvány kiadásában 1999-ben megjelent alkotás beköszöntőjében *Kovács Gergelyné*, a Postamúzeum igazgatója. A kiadvány azonban nemcsak teljesíti, de kiteljesíti e sokat ígérő gondolatokat, s rögtön példát is mutat arra, hogyan lehet a műszaki-tudományos információk tömegét közérthetőséggel, a tematikai gazdagságot felhasználóbarát szerkesztésmóddal,

a száraznak tűnő adatok sorát tetszetős grafikai megjelenítéssel párosítva tájékoztatni, és egyben szórakoztatni az olvasót.

A távirótörténet európai kialakulását és egyetemes jelentőségű eseményeit követő hazai fejlődését bemutató műben 12 fő és 57 alfejezet tagolja a tartalmat, amelyet bőséges irodalomjegyzék, valamint függelék egészít ki. Mindez a CD-ROM-on félezer képernyőoldalon közel 600 (többségében színes) fényképpel, ábrákkal, táblázatokkal és diagramokkal, videobejátszással és a tartalomhoz illeszkedő különleges zenei aláfestéssel illusztrálva jelenik meg, kiválóan reprezentálva a multimédia-műfaj sokoldalú lehetőségeit.

A *táviratozás kialakulása és fejlődése* c. első fejezet az i. e. 1184-től 1990-ig terjedő több mint háromezer év történetén keresztül mutatja be a kommunikáció e műfajának változását, amiből természetesen nem hiányzik az optikai és akusztikai telegráfia magyarországi őstörténete sem.

A következő két fejezet a *távíró-átviteltechnikai eszközök* 1950–1977 közötti hazai gyártmányait és az idő-multiplex távíró-átviteltechnika 1977–1988 közötti fejlődését, illetve a *távíróhálózatok* 1847 és 1987 közötti fejlődését, a hálózatok felépítését és rendeltetésük (forgalom) szerinti megoszlását, valamint az automata hálózatok elektronizálását ismerteti.

Külön pontok foglalkoznak a *képtávíró-készülékek* kopirtelegráftól a képtávíróig tartó fejlődésének és a nyilvános képtávíró-szolgálat, a *rádiótávíró-*

szolgálat kísérleti és gyakorlati megindulásának (1896–1920), illetve a fejlődés és az újjáépítések korszakai (1921–1968), továbbá a *távíróvezetékek*, *-anyagok*, *eszközök és építési módok* témakörével (ez utóbbiban részletesen bemutatva az országos hálózat kialakulását, a különböző hálózattípusokat és távíróvonalakat is).

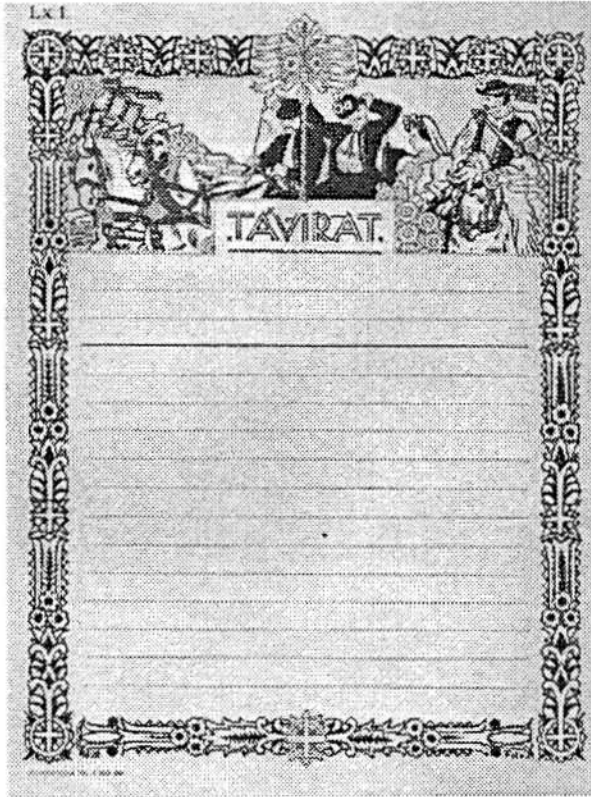
Az *adatátvitel* témakörű rész a postai, ipari és kutatóintézeti fejlesztésnek, a hazai adatátviteli szolgálat megnyitásának, a nyilvános vonalkapcsolt, majd a csomagkapcsolt adathálózat megjelenésének 1960-tól datálódó fejlődését részletezi. A *telematikai szolgálatok* című fejezet a távmásoló-szolgálatok és -készülékek fajtáit, valamint a telex, a nyilvános videotex és a nyilvános minitex elektronikus postafiók-szolgálatot mutatja be. Az *áramellátással* foglalkozó szakasz alcímei: az elektronika fejlődésének rövid áttekintése, a távközlési berendezések áramellátása, távíró-áramellátás; ez utóbbihoz egy olyan történeti áttekintés is kapcsolódik, amely a technikai fejlődést 46 kiemelkedő szakember, kutató és feltaláló személyén és munkásságán keresztül érzékelteti.

A *távírószolgálat* c. pont a szolgálat működését írja le a távirat felvételétől a kézbesítéséig, ismertetve egyben a táviróállomások munkáját, a távirások oktatásának és szakmai versenyének tudnivalóit is. A *távírórendeletek* c. rész a belföldi rendeletek anyagát és a nemzetközi egyezmények tartalmát adja közre.

A fő fejezetek sorát a *kutatók, feltalálók életrajzát* tartalmazó anyag rész zárja, amely *Alexander Baintől Sir Charles Wheatstone-ig* 21 olyan szakteknitely — többek között *C. F. Gauss, H. R. Hertz, D. E. Hughes, G. Leclanché, S. F. Morse, A. S. Popov, a Siemens-testvérek* és mások — fényképes portréját rajzolja meg, akik kiemelkedő tevékenységük révén meghatározó szerepet játszottak a táviratozás technikájának fejlődésében.

A 12 fő fejezetet a *zárszó*, valamint a felhasznált, félszáznál több tételből álló forrásmunkák jegyzéke teszi teljessé. A törzsanyaghoz kapcsolódó *függelék* ismerteti a budapesti központi Távíró Hivatal (Magyarország legnagyobb távirójának) történetét; a magyar távírószolgálat irányító szervezeteit és vezetőit; szemelvényeket közöl a CCITT távíró-adatátvitelre vonatkozó ajánlásaiból (1964–1976), valamint a távíróegyezményekből és rendeletekből (1896–1926); az 1928 és 1999 közötti időszakból bemutat 160 válogatott dísztvíratot és különleges terveit; a távíróval kapcsolatos magyar bélyegeket

és a táviratozásról szóló külföldi (52) telefonkártyákat, majd 8 olyan különleges táviratot szemléltet, amelyeken magyar költők (*Babits Mihály, Baranyi Ferenc, Juhász Gyula, Kosztolányi Dezső, Tóth Árpád*) táviratozással kapcsolatos versei szerepelnek. A függelék anyagát szakkönyvtárnyi tételszámot tartalmazó – és az Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtár, az Országos Széchényi Könyvtár, valamint a Postamúzeum könyvtára által összeállított – szakmai irodalomjegyzékek zárják.

A kiadvány kezelhetősége, felhasználócentrikus szerkesztésmódja nagyon megkönnyíti az olvasó dolgát, aki egyébként a beköszöntő utáni címlapon nemcsak az előbbieken ismertetett tartalmat találhatja meg, hanem további hasznos információkhoz is jut: például ahhoz az *Eseménynaptár* című fejezethez, amely az i. e. 1184-től 1999-ig tartó időszak félszáz konkrét időpontjához kap-

csolódó technikatörténeti eseményét részletezi; de ugyaninnen kattintva lehet eljutni a művet kiadó *Postai és Távközlési Múzeumi Alapítványt* bemutató oldalhoz is. Szintén a címlapon révén kaphat további információkat a képernyőhátterekre és a CD-borítóra, vagy a program kezelésére és az esetleges hibalehetőségekre kíváncsi felhasználó.

A kiadvány szöveges és képanyagát *Vigh Kristóf* 44 hangszerszólamra komponált, és a Szent István szimfonikus zenekar által előadott műve kíséri, amely az első távirótörténet ihlette magyar zenei alkotás. Az emberiség és a távközlés kapcsolatát megfogalmazó különleges zeneműben Magyarország, Németország, Franciaország, Anglia, Spanyolország, az Amerikai Egyesült Államok, Japán, Oroszország, Kína és India nemzeti himnuszainak kezdő motívumai hangzanak el, majd a dallamok üzenetközvetítő morzejelekké válnak az országok nemzetközi betűjeleinek megfelelően.

A Közlekedési, Hírközlési és Vízügyi Minisztérium pályázati támogatásával készült kiadvány főszerkesztője *Révfalvi Iván*, szerkesztője *Krizsákné Farkas Piroska* volt. A fényképek és videofelvételek *Szender László*, a programkészítés, a grafika és animáció a *Mátrix 3 Bt.* munkáját dicséri; a kiadványt a *Tranzit Film Kft.* készítette.

Az alkotás zárszavában a főszerkesztő abbéli reményének ad hangot, hogy az összeállítás segíteni fogja a távközléshez kapcsolódó oktatást és ismeretterjesztést. Az anyag ismeretében azonban bizton állítható, hogy a magyar tudomány- és technikatörténet ismeretanyagának gazdagításához sikerrel járulna hozzá valamennyi közép- és felsőoktatási intézményben is, és nem válna szegényére egy magára igényes közgyűjtemény anyagának sem. Bár a kiadvány kereskedelmi forgalomban nem kapható, a széles körű hozzáférést a kiadó (1061 Andrásy út 3., tel.: 267-8628, 268-1997) díjtalan kölcsönzéssel biztosítja.

Árkos Iván
(BME OMIKK)

Az elektronikus könyvtár hatása a könyvtári menedzsmentre

Egy könyvtár átszervezését abból a célból, hogy bevezessék az új technikai rendszereket, illetve létrehozzák az elektronikus könyvtárat, *újragépesítésnek* (*re-engineering*) nevezik. Ez a fogalom a régi forradalmi idők változásait idézi, amikor fel-

épültek a virtuális állományok új könyvtári rendszerei. Viszont az újragépesítés a könyvtárak esetében nem azt jelenti, hogy az új rendszerek kiiktatják a hagyományosakat, sőt ezek egymás mellett fejlődnek folyamatosan. A könyvtárak továbbra is